

Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: HE 173/2020 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Autismiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 173/2020 vp.

Autismiliitto ry on vuonna 1997 perustettu kansalaisjärjestö, jonka tehtävänä on edistää autismikirjon ihmisten ja heidän läheistensä yhdenvertaisuuden, vaikutusmahdollisuuksien ja hyvän elämän toteutumista. Suomessa arvioidaan olevan vähintään 55 000 autismikirjon henkilöä.

Yleistä

Lausunnon keskeinen sisältö

Autismiliiton mielestä hallituksen esityksen tavoite turvata kaikille vähintään toisen asteen koulutus on kannatettava, mutta oppivelvollisuuden laajentaminen ilman oppimisen tuen merkittävää vahvistamista tuskin tuottaa toivottua lopputulosta. Autismiliitto näkee oppivelvollisuuden laajentamisessa monia hyviä puolia. Oppivelvollisuuden laajentaminen voisi parantaa autismikirjon nuorten osallistumismahdollisuuksia peruskoulun jälkeen sekä nostaa heidän koulutustasoaan. Pidempi opiskeluaika palvelisi myös niitä nuoria, joiden opinnot sujuvat esimerkiksi autismikirjioon liittyvien toimintarajoitteiden vuoksi hitaammin kuin muilla.

Oppivelvollisuuden laajentamisen hyödyt riippuvat siitä, miten uudistus toteutetaan. Jotta uudistuksen hyödyt voisivat konkretisoitua autismikirjon nuorille, pitää heille ensin varmistaa oppimisen tuen tarpeen tarkka arviointi ja suunnittelu, ohjaajien/avustajien riittävä ja yksilöllinen tuki, riittävä osa- ja kokoaikainen erityis-/pienryhmäopetus, yksilöllinen siirtymävaiheen tuki, ennakointi ja joustavuus opinnoissa ja muut yksilöllisiä tarpeita vastaavat opetusjärjestelyt sekä aistiesteetön oppimisympäristö. Monet autismikirjon opiskelijat hyötyvät myös neuropsykiatrisen valmentajan antamasta opintovalmennuksesta. Myös opettajien ja muun henkilöstön osaamista autismikirjon opiskelijoiden kohtaamiseen ja heidän oppimisensa tukemiseen tulee parantaa.

Autismikirjon lasten ja nuorten oikeus oppimiseen ei nykytilanteessa toteudu yhdenvertaisesti. Oppimisen tuen ja yksilöllisten kohtuullisten mukautusten toteutus vaihtelee voimakkaasti alueittain ja toteutuu monin paikoin puutteellisesti autismikirjon lapsilla ja nuorilla. Tukitoimien puute ja jo peruskoulussa ulkopuolelle ja takamatkalle jääminen ovat ongelmia, joita oppivelvollisuuden pidentäminen ei autismikirjon oppilaiden kohdalla ratkaise, mikäli tavoitteena ei samaan aikaan ole tukitoimien vahvistaminen ja kouluympäristön mukauttaminen näille oppilaille paremmin soveltuvaksi. **Jos oppivelvollisuutta pidennetään, on samalla välttämätöntä varmistaa riittävät resurssit oppimisen tukeen ja vammaisten ja toimintarajoitteisten lasten ja nuorten tarpeita vastaaviin opetusjärjestelyihin koko oppivelvollisuuden ajalle.** Esityksessä ei ole otettu huomioon erikoissairaanhoidon piirissä olevien nuorten sairaalaopetusta koko oppivelvollisuuden ajan, ja tältä osin esitystä tulisi

tarkentaa. Oppivelvollisuuden pidentäminen ja sen yhdenvertaisen toteutuksen varmistavat riittävät tukitoimet tulee nähdä tulevaisuusinvestointina, joka maksaa itsensä takaisin mm. korkeampana työllisyytenä ja pienempinä syrjäytymisen, sosiaalietuuksien ja erikoissairaanhoidon kustannuksina.

Oppivelvollisuuslain valmistelussa on otettava huomioon YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja erityisesti sen koulutusta käsittelevä 24 artikla, joka velvoittaa sopimusvaltioita varmistamaan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden koulutukseen yleisessä koulutusjärjestelmässä. Vammaisella opiskelijalla on myös oikeus saada opiskeluunsa riittävä ja yksilöllinen tuki. Myös perustuslain (731/1999) yhdenvertaisuutta käsittelevän 6 §:n sekä yhdenvertaisuuslain (21/2004) säännösten tosiasiallinen huomioonottaminen on välttämätöntä lainsäädäntöä uudistettaessa.

Autismiliiton keskeiset ehdotukset:

- Varmistetaan jokaisen vaikeimminkin vammaisen lapsen ja nuoren oikeus oppivelvollisuuden suorittamiseen, jos oppivelvollisuutta laajennetaan.
- Ulotetaan yhtenäinen kolmiportainen tuki koko koulutusjärjestelmään varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle sekä määritellään tarkemmin tuen portaiden sisällöt ja tukitoimien laajuus. Vahvistetaan toisella asteella, erityisesti ammatillisessa koulutuksessa, oppimisen tukea ja sen keinovalikoimaa.
- Lisätään etäopetus perusopetuslakiin yhtenä oppimisen tuen järjestämisen vaihtoehtona. Etäopetusta voitaisiin järjestää osa-aikaisesti tai tilapäisesti lähiopetuksen rinnalla siitä hyötyville tai tukea tarvitseville oppilaille. Etäopetuksesta saatujen kokemusten perusteella osa autismikirjon oppilaista hyötyy etäopetuksesta ja pystyy paremmin keskittymään opiskeluun, kun kouluympäristön aiheuttama sosiaalinen kuormitus ja aistikuormitus ovat poissa.
- Varmistetaan autismikirjon nuorille yhdenvertainen ja laadukas nivelvaiheen ohjaus, jonka lähtökohtana on nuoren oma kiinnostus ja motivaatio ja hänen yksilölliset vahvuutensa ja tarpeensa. Autismikirjon oppilaan tuen ja tuen tarpeita koskevan tiedon tulee siirtyä peruskoulusta toiselle asteelle.
- Ohjataan kuntien opetustoimia korvamerkityn rahoituksen ja informaatio-ohjauksen avulla riittävään avustajien myöntämiseen ja palkkaamiseen sekä muihin tukitoimiin.
- Varmistetaan, että autismikirjon nuorille ja muille vammaisille nuorille on tarjolla riittävästi sopivia toisen asteen opiskelupaikkoja eri puolilla Suomea. Opiskelupaikkojen lisäämiseen tulee löytyä riittävästi resursseja.

Yksityiskohtaiset kommentit

Oppivelvollisuuslaki

2 § Oppivelvollisuuden alkaminen ja päätyminen

Pidennetty oppivelvollisuus tulee olla toteutettavissa nykyiseen tapaan. Lakimuutos ei saa heikentää pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamisen tasoa. Tämä pätee myös seuraavaan pykälään (3 § Oppivelvollisuuden suorittaminen perusopetuksessa).

6 § Opintojen riittävä edistyminen

Opintojen edistymistä arvioitaessa on otettava huomioon opiskelijan vammat, toimintarajoitteet ja pitkäaikaissairaudet. Autismikirjon lapsella ja nuorella autismikirjosta johtuvat toimintarajoitteet, kuten esimerkiksi toiminnanohjauksen vaikeudet ja stressiherkkyys samoin kuin psyykkiset tai somaattiset liitännäissairaudet voivat hidastaa opiskelua ja vaikeuttaa opintojen suorittamista.

Jos opinnot eivät edisty riittävästi, tulee arvioida sitä, johtuuko opintojen hidastuminen puutteellisesta tuesta tai ohjauksesta tai autismikirjon opiskelijan yksilöllisiä tarpeita vastaamattomista opetusjärjestelyistä.

7 § Oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttäminen

Esityksen mukaan oppivelvollisuuden suorittaminen voitaisiin keskeyttää pitkäaikaisen sairauden tai vamman vuoksi, jos nämä estävät oppivelvollisuuden suorittamisen. On huolehdittava siitä, että vaikeastikin vammaisten lasten ja nuorten yhdenvertainen oikeus suorittaa oppivelvollisuus toteutuu. Tämä varmistetaan muun muassa yksilöllisillä ja riittäväillä tukitoimilla, laadukkaalla opintojen ohjauksella ja yksilöllisillä opetusjärjestelyillä. Oppivelvollisuuden keskeyttämisen taustalla ei saa olla koulutuksen järjestäjän kyvyttömyys tai haluttomuus mahdollistaa opetuksen jatkumista. Vapautuksen hakeminen ei saa muodostua käytännöksi vammaisten henkilöiden kohdalla.

On kannatettavaa, että oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttäminen pidentäisi maksuttomuuteen oikeuttavaa aikaa.

9 § Huoltajan valvontavastuu

Pykälän perusteluissa todetaan, että huoltajan valvontavastuuta tulee arvioida aina suhteessa oppivelvollisen ikään ja kehitystasoon sekä vallitseviin olosuhteisiin. Iältään vanhempi oppivelvollinen voisi toimia itsenäisemmin suhteessa huoltajaan. Perusteluihin on lisättävä, että huoltajan valvontavastuuta tulee arvioida myös suhteessa oppilaan vammaan ja pitkäaikaisiin sairauksiin. Oppilaalla voi olla esimerkiksi haastavaa käyttäytymistä tai psyykkisen tuen tarvetta, joista voi aiheutua sellaisia tilanteita, joissa huoltajan on vaikeaa tai mahdotonta toteuttaa valvontavastuutaan. Ennen lastensuojeluilmoituksen tekemistä oppivelvollisuuden laiminlyönnin takia vammaisen oppilaan kohdalla tulee selvittää, onko oppimisen tuki järjestetty oppilaan yksilöllisiä tarpeita vastaavasti.

Pykälän perusteluissa käytetty termi ”kehitystaso” tulisi korvata neutraalilla ja ei-arvottavalla termillä ”kehitysvaihe”, joka sopii hyvin myös asiayhteyteen.

10 § Hakeutumisvelvollisuus perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen**11 § Hakeutumisvelvollisuuden ohjaus- ja valvontavastuu ja****12 § Koulutuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu ja****14 § Asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuu**

Oppivelvollisuuden suorittamisen tukeminen laadukkaan ohjauksen avulla ja sitä koskeva sääntely on kannatettavaa. Valvonnan tulee olla vasta viimesijainen keino. Oppivelvollisuuden laajentuessa, on ensiarvoisen tärkeää varmistaa autismikirjon nuorille yhdenvertainen ja laadukas nivelvaiheen ohjaus, jonka lähtökohtana on nuoren oma kiinnostus ja motivaatio ja hänen yksilölliset vahvuutensa ja tarpeensa. Yksilöllistä, moniammatillista siirtymävaiheen tukea tulee kehittää ja tarjota sen aikana myös sosiaalista tukea, esimerkiksi opiskelijaryhmissä¹. Myös autismikirjon oppilaan tuen ja tuen tarpeita koskevan tiedon siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle pitää varmistaa.

Olemme huolissamme nivelvaiheen ohjaus- ja valvontavastuun jakautumisesta usealle eri toimijalle. Vammaisten nuorten kohdalla tulee huolehtia siitä, että prosessin kaikissa vaiheissa kaikille on täysin selvää, kenellä ohjaus- ja valvontavastuu missäkin vaiheessa on. Ohjaus- ja valvontavastuussa tulee aina olla nimetty työntekijä.

Nykytilanteessa autismikirjon ja muiden vammaisten nuorten nivelvaiheen ohjaus jää helposti puutteelliseksi. Opinto-ohjaajilla, perheillä tai nuorella itsellään ei aina ole riittävästi tietoa eri koulutusmahdollisuuksista, jolloin opiskelupaikan valinta saatetaan tehdä stereotyyppisten käsitysten mukaan siitä, minkä oletetaan olevan vammaisille soveltuvaa.

Lausuntokierroksella useat vammaisjärjestöt ottivat kantaa siihen, että riittävät tukitoimet ja ohjaus ovat välttämättömiä oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteiden onnistumisen varmistamiseksi. Näitä ehdotuksia ei kuitenkaan ole otettu juurikaan huomioon hallituksen esityksessä. Autismiliitto pitää hyvänä pykälän 12 loppuun lisättyä lausetta, jossa todetaan, että koulutuksen järjestäjän on lisäksi selvítettävä oppivelvollisen saamien koulutuksen järjestäjän tukitoimien riittävyys sekä tarvittaessa ohjattava oppivelvollinen hakeutumaan muiden tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin.

Mikäli esitys hyväksytään nykyisessä muodossa, on huolehdittava siitä, että autismikirjon nuorille ja muille vammaisille nuorille olla tarjolla riittävästi sopivia toisen asteen opiskelupaikkoja eri puolilla Suomea. Opiskelupaikkojen lisäämiseen tulee löytyä riittävästi resursseja. On huomioitava, että koulumatkat eivät saa muodostua liian pitkiksi. Nykytilanteessakin kyytien yhdistelyn myötä pidentyneet koulukuljetukset autismikirjon lapsille ja nuorille kuormittavia, mikä osaltaan voi vaikeuttaa opiskelua.

15 § Opiskelupaikan osoittaminen

On kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että osoitettu valmentavan koulutuksen opiskelupaikka on autismikirjon nuorelle soveltuva ja tarkoituksenmukainen. Opiskelupaikan osoittamisessa tulee ottaa huomioon oppivelvollisen nuoren omat kiinnostuksen kohteet, motivaatio ja vahvuudet sekä tuen tarpeet. Opiskelupaikan osoittaminen ja tiettyyn opiskelupaikkaan pakottaminen tuottavat harvoin toivottua lopputulosta ja opiskelijan koulupolku voi katketa.

¹ Vertaa Pesonen H, Pirttimaa R, Rämä I, Kontu E (2019): The Transition to Upper Secondary Level After Basic Education for Adolescents with Autism Spectrum Disorder in Finland. Julkaisussa: Educating Students with Autism Spectrum Disorder in China and Finland . Hu, X. & Kärnä, E. (toim.). Singapore: Springer, s. 207-223 (New Frontiers of Educational Research).

Vammaisten nuorten kohdalla huomioitavista asioista opiskelupaikan osoittamisessa olisi hyvä kirjata erikseen vähintään lain perusteluosaan. Ennen opiskelupaikan osoittamista tulee arvioida nuoren kokonaistilanne ja päivittää mahdolliset opintosuunnitelmat. Oleellista on arvioida nuoren toimintakyky, tuen tarpeet ja erityisyydet sekä aiemmin toteutuneen tuen toimivuus ja vaikuttavuus. Erityisesti autismikirjon nuoren kohdalla kahden kuukauden määräaika ei ole riittävä tilanteen selvittämiseen.

17 § Maksuttomuuden laajuus

Autismikirjon opiskelijat ja vammaiset opiskelijat saattavat tarvita opinnoissaan henkilökohtaista apua, tulkitsenpalveluja ja apuvälineitä. Lainsäädännön tulee taata tukitoimet opiskelijalle maksuttomasti ja riittävässä määrin. Myös oppivälineiden suhteen vammaisten opiskelijoiden tulee olla yhdenvertaisessa asemassa. Vammaiset opiskelijat saattavat tarvita erityisiä oppimateriaaleja, ja myös näiden tulee olla maksuttomia.

Perusopetuslaki

11 a § Oikeus saada oppilaanohjausta

Esitykset henkilökohtaisesta ja tehostetusta henkilökohtaisesta oppilaanohjauksesta ovat hyvin kannatettavia. Katso kommenttimme oppivelvollisuuslain pykäliin 10, 11, 12 ja 14 autismikirjon oppilaan ohjauksesta.

Hallituksen esityksen lisäksi tässä yhteydessä olisi harkittava myös seuraavien pykälien muuttamista: 16 a Tehostettu tuki ja 17 Erityinen tuki

Ehdotamme yhtenäisen kolmiportaisen tuen ulottamista koko koulutusjärjestelmään varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Tuen portaiden sisällöt ja tukitoimien laajuus tulee myös määritellä tarkemmin.

Autismiliitto ehdottaa, että lisätään etäopetus perusopetuslakiin yhtenä oppimisen tuen järjestämisen muotona. Etäopetusta voitaisiin järjestää osa-aikaisesti tai tilapäisesti lähiopetuksen rinnalla siitä hyötyville tai tukea tarvitseville oppilaille.

Lukiolaki

Hallituksen esityksen lisäksi tässä yhteydessä olisi harkittava myös seuraavan pykälän muuttamista:

28 § Oppimisen tuki

Ehdotamme yhtenäisen kolmiportaisen tuen ulottamista koko koulutusjärjestelmään varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Tuen portaiden sisällöt ja tukitoimien laajuus tulee myös määritellä tarkemmin.

Laki ammatillisesta koulutuksesta

61 § Oikeus saada opetusta ja ohjausta

Autismiliitto kannattaa ehdotettua pykälää, jossa säädettäisiin ammatillisen perustutkinnon suorittaneen henkilön oikeudesta saada koulutuksen järjestäjältä ohjausta jatko-opintoihin hakeutumisessa ja urasuunnitelmiin tutkinnon suorittamisvuotta seuraavan vuoden aikana. Katso kommenttimme oppivelvollisuuslain pykäliin 10, 11, 12 ja 14 autismikirjon opiskelijoiden ohjauksesta.

Hallituksen esityksen lisäksi tässä yhteydessä olisi harkittava myös seuraavien pykälien muuttamista:

64 § Erityinen tuki ja 65 § Vaativa erityinen tuki

Ehdotamme yhtenäisen kolmiportaisen tuen ulottamista koko koulutusjärjestelmään varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Tuen portaiden sisällöt ja tukitoimien laajuus tulee myös määritellä tarkemmin.

Helsingissä 10.11.2020

Päivi Norvapalo
puheenjohtaja

Tarja Parviainen
toiminnanjohtaja

